

POTŘEBA LATINSKÉ ZKRATKY PRO „ZAPSAL“ V PŘÍRODNÍCH VĚDÁCH

Proposed a new abbreviation for field determination of plants without collection for herbaria

František Kotlaba

Na Petřínách 10, 160 00 Praha 6, Česká republika

Abstract: A new abbreviation *not.* (*notavit* in Latin = noted; observed) is proposed for such cases in natural sciences when an organism (fungus, lichen, moss, plant, insect, bird etc.) is seen and noted (registered) in the field but not collected and preserved in an official or private herbarium or collection. It would rank along with such long-standing abbreviations as *leg.* (*legit* = collected), *det.* (*determinavit* = determined) and *rev.* (*revidit* = revised).

Pracuje-li přírodovědec v terénu, má možnost nalezenou přírodninu si buď jen zapsat (zaznamenat), popř. ji sebrat, doma nebo na pracovišti se s ní zabývat a po určení ji zlikvidovat (vyhodit), anebo ji uložit jako doklad do herbáře nebo sbírky.

V oboru přírodních věd se od starých dob používají pro sebrané – ať už neurčené, určené nebo revidované – přírodniny vžitě zkratky *leg.*, popř. *coll.* (z latinského *legit*, *collegit*, tj. sbíral), *det.* (*determinavit*, určil) a *rev.* (*revidit*, revidoval). Ovšem zdaleka ne vše, co se tiskem uveřejní, je doloženo sběrem v herbáři nebo sbírce (ať už veřejné nebo soukromé). Velký počet údajů o lokalitách publikovaných přírodnin se totiž opírá o záznamy v terénních zápisnicích, škrtačích seznamech, kartotékách, diktafonech, fotografických záběrech, na osobních sděleních jiných badatelů apod.

V mykologii i jiných oborech přírodních věd se nezdíka používá zkratka *leg.* (sbíral) nejen pro uskutečněné konkrétní sběry pro herbář nebo sbírku, nýbrž i v nesčetných případech, kdy doklad nepožijeme a příslušný taxon si pouze zapíšeme (zaznamenáme). V mykologii, lichenologii, bryologii apod. musíme totiž ve většině případů dotyčnou přírodninu skutečně sebrat ze země nebo ze dřeva (a to i když jde třeba o obyčejný druh), abychom ji mohli bezpečně určit a zaznamenat, potom ji ale většinou odhodíme. Proto zkratka *leg.* byla používána pro oba případy, tj. jak pro skutečně sebrání dokladu a uložení do herbáře nebo sbírky, tak i jen pro zapsání do terénního zápisníku, zanesení do kartotéky apod.

Na neudržitelnost tohoto způsobu používání zkratky *leg.* mě v diskusi při neoficiální recenzi rukopisu jednoho z mých článků upozornil RNDr. B. Slavík, CSc. (Botanický ústav AV ČR Píruhonice). Argumentoval tím, že např. u cévnatých rostlin je tomu jinak, neboť většinu zaznamenávaných druhů (např. v terénních zápisnicích nebo škrtačích seznamech) není zapotřebí ani vzít fyzicky do rukou (dnes dodávám, že je tomu tak běžně např. v ornitologii, kde se doklady pořizují naprosto výjimečně). Z toho plyne, že zkratka *leg.* je zapotřebí rezervovat výhradně pro případy uskutečněného sběru a uložení do herbáře nebo sbírky. Uznal jsem proto Slavíkovu argumentaci, že zkratku *leg.* nelze používat jako dosud v širším smyslu i pro materiál nedoložené údaje, jak se doposud leckdy dělo.

Vyvstala tedy potřeba najít vhodnou latinskou zkratku pro zapsal nebo zaznamenal. Poradil jsem se s přítelem prof. PhDr. P. Spunarem (Ústav pro klasická studia AV ČR Praha), který mi doporučil zkratku *not.* z latinského *notavit*, tj. zapsal, zaznamenal, zaregistroval (méně vhodné by bylo *obs.* = *observavit*, pozoroval – je trochu neurčité a nevyplývá z toho, že šlo o faktické zapsání, zaznamenání).

Nově navrhovaná zkratka *not.* (kterou již ve svých článcích používám) organicky zapadá do vžitých trojpísmenkových zkratk *leg.*, *det.* a *rev.* Považuji ji za vhodnou a doporučuji její užívání všem pracovníkům v oboru přírodních věd při publikování výsledků jejich bádání: její použití v publikaci jasně vyjádří skutečnost, že zveřejňovaný údaj se opírá o záznam (většinou písemný), nikoli o sběr (doklad).

Novou zkratku *not.* (zapsal, zaznamenal) využijeme mnohem častěji než *leg.* (sbíral), neboť obyčejné druhy obvykle nedokladujeme (abychom si nepřidělávali práci a zároveň také nezatežovali zbytečně herbáře a sbírky); vzácné taxony zase nesbíráme proto, abychom sběrem popř. neohrozili jejich existenci.

Nakonec poznamenávám, že potřebu zkratky pro „zapsal“ nebo „zaznamenal“ nepociťujeme jen my u nás, nýbrž i jiní badatelé v zahraničí. Patří k nim např. i chorvatská mykoložka ze Záhřebov dr. M. Tortic, která mi nedávno o tomto problému psala a stěžovala si, že pro jen zaznamenané (ne sebrané) taxony neexistuje žádná vhodná latinská zkratka a zkratku *leg.* nemůžeme použít pro ty četné případy, kdy exsikát nepofizujeme. I tato skutečnost podporuje opravdovou potřebu zavedení nové zkratky *not.*

Tento článek byl zároveň otištěn v Mykologických listech (71: 18-20, 1999) a ve Zprávách České botanické společnosti (34: 121-122, 1999).

ZAJÍMAVÉ NÁLEZY

Campylopus introflexus (Hedw.) Brid. – Česká rep.: Žatec, Libočany, na padlém, mechem hustě porostlém kmeni (*Populus* sp.) na pravém břehu Olše asi 1 km S obce, ca 210 m n.m., 27.2.2000 leg. L. Němcová, herb. L. Němcová. – Labské pískovce, paseka u Mlýnské cesty asi 0,9 km SZ obce Mezné, ca 280 m n.m., 30.7.2000 leg. Z. Hradílek, herb. Z. Hradílek, BRNM. Další lokalita invazního druhu mechu.

Fissidens osmundoides Hedw. – Česká rep.: Šumava: Křišťanovice, rašelinná louka na JV okraji Křišťanovického rybníka asi 6 km JZ Prachatic, 790 m n.m., 14.4.2000 leg. J. Kučera, herb. J. Kučera. – Ralsko-bezděžská tabule, obec Staré Splavy, přírodní rezervace Sluneční dvůr SZ obce (společně s *Tomenthypnum nitens* a *Hamatocaulis vernicosus*), asi 260 m n.m., 12.8.2000 leg. F. Müller, herb. F. Müller (Technische Universität Dresden). Nové lokality u nás vzácného reliktního mechu.

Orthodontium lineare Schwaegr. – Česká rep.: Vsetínské vrchy, Pulčinské skály u Horní Lidče, les v SZ svahu vrchu Hradisko 1,3 km S obce Pulčín, na lesní půdě v místě zvaném Izby (skalní město), 740 m n.m., 13.9.2000 leg. M. Kašparová, det. Z. Hradílek, VM (Muzeum Valašské Meziříčí), herb. Z. Hradílek. – Hrubý Jeseník, Rejvíz, Velké mechové jezírko 1,3 km JZ obce Rejvíz, vlhká půda mezi kořeny borovice blatky u V břehu jezírka, ca 770 m n.m., 2.11.2000 leg. Z. Hradílek et M. Zmrhalová, herb. Z. Hradílek, herb. M. Zmrhalová. – Drahanská vrchovina, svahy vrchu Durana, 1,5 km VJV obce Úsobrno, v bukovém lese, na zemi nedaleko lesního průseku, 480-600 m, 24.7.2000, det. S. Kubešová, leg. S. Kubešová et I. Novotný. Tradiční representant rubriky pro svůj invazní charakter šíření (na Moravě dosud poměrně vzácný). Nález na Vsetínsku představuje dosud nejvýhodnější situovanou lokalitu v ČR!

Orthotrichum patens Bruch ex Brid. – Česká rep.: Česká Kamenice, údolí Kamenice asi 1 km Z města, na borce vrby v louce asi 100 m od břehu, asi 280 m n.m., 28.9.2000 leg. L. Němcová, herb. L. Němcová. Nález ohroženého druhu mechu (sensu Váňa 1995).

Seligeria campylopoda Kindb. – Česká rep.: Džbán, NPR Pochvalovská stráž poblíž obce Kozojedy, 460 m n.m., 5.5.2000 leg. R. Pohlová, herb. R. Pohlová. Nález kriticky ohroženého druhu mechu (sensu Váňa 1995). Dosud byl tento druh v ČR nalezen jen na další lokalitě na Džbánu (Mlý), třech lokalitách v Krkonoších a v Hostýnských vrších.